

Tidinge

VAN DIE GOUDE

jaargang 39 | februari 2021 | 1

De Goudse boekcultuur (2):
Het Margarethaconvent

Adriaen Vlacq was helaas
geen wiskundige van
formaat. Wat dan wel?

Euphonia. Een 'welluidende'
muziekvereniging

Gouwe Verhaal: Joh. D.
(Jan) van Dijk (1938)

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

redactie: **Henny van Dolder-de Wit**, dr. **Paul H.A.M. Abels**, dr. **Adri van den Brink**, dr. **Tom Hage**, dr. **Christiaan van der Spek**, drs. **Paul van Horsen** (hoofdredacteur)

tekstredacteur: drs. **Kenny Louwen**

fotoredacteur: **Nico J. Boerboom**

vaste medewerkers: **Marcel van Dasselaar** (archeologie), ir. **Gert Jan Jansen** (Gouwe Verhaal) met dank aan de medewerkers van: **Streekarchief Midden-Holland (SAMH)** en **Museum Gouda**

redactieadres: **Hazelaarlaan 10, 2803 BS Gouda**

e-mail: redactie-tidinge@diegoude.nl

secretariaat van die Goude: **Postbus 307**

2800 AH Gouda

e-mail: info@diegoude.nl

ontwerp en opmaak: **Peterpaul Kloosterman, Gouda** (www.2pk.nl)

drukkerij: **Quadraat Grafimedia BV, Oud-Beijerland**

ISBN: **0168-0498**

De 'Richtlijnen voor auteurs' en het 'Redactiestatuut van de Tidinge' zijn terug te vinden op de website van Historische Vereniging Die Goude (www.diegoude.nl)

Lid worden van Historische Vereniging Die Goude: Het lidmaatschap kost 28 euro voor particulieren en bedrijven. U kunt zich opgeven via onze website www.diegoude.nl

Opzeggen: U kunt uw lidmaatschap tot vier weken voor het einde van een kalenderjaar opzeggen. Uiteraard zijn ook overlijden en verhuizing redenen voor beëindiging van het lidmaatschap.

www.diegoude.nl

Foto voorkant: Lezende vrouw (Maria Magdalena) op een schilderij van Rogier van der Weijden (1438, © National Gallery Londen)

Van de redactie

Paul van Horsen

De eerste Tidinge van 2021 in bijzondere tijden. Ook Die Goude heeft haar activiteiten moeten beperken of zelfs stopzetten. Geen lezingen, stadhuisbezoek, excursies enzovoort, maar wel Nieuwsbrieven, de website en wel lezingen online op de website, de Facebookpagina, de rubriek in *deGouda.nl* en... deze *Tidinge*. Nu de archieven gesloten zijn, is het ook voor auteurs niet makkelijk om onderzoek te doen of feiten nog eens te verifiëren. Gelukkig liggen er nog artikelen op de denkbeeldige plank te wachten op publicatie. En, naar we hopen, zijn onderzoekers en auteurs al weer bezig met nieuwe onderwerpen.

Jan Willem Klein bijt de spits af met het tweede deel over de Goudse boekcultuur, het Margarathaconvent. Centraal daarin staat het verhaal over 'de zeven zusters' die perfect Latijn schreven in een vrijwel identiek handschrift. Het is 'niet te zien waar de ene zuster ophoudt en de andere verdergaat'.

Lopend op de Kleiweg langs de kledingwinkel van WE zien we op de gevel de historische silhouetten van bekende Gouwenaars. Een van hen is de wiskundige Adriaen Vlacq. In de *Tidinge* en in de Nieuwsbrief is er al menig artikel aan hem gewijd. Ook Jack Elich durft het aan om een bijdrage over hem te schrijven maar dan wel met de uitdagende titel 'Adriaen Vlacq was helaas geen wiskundige van formaat. Wat dan wel?'

Gouda kende in de 19e eeuw een bloeiend muziekgezelschap, Euphonia. Jean-Philippe van der Zwaluw haalde het archief ervan boven water en schreef een artikel onder de naam 'Een "welluidende" muziekvere-

Jan van Dijk met hond Brammetje (foto Gert Jan Jansen)

niging. Hoe Euphonia (1826-1870) het nuttige met het aangename verenigde'.

Wie kent in het Goudse politieke leven Jan van Dijk niet? Een aimabel persoon die vele jaren als lid van de gemeenteraad en als wethouder voor de standpunten van de vvd opkwam. Je komt hem nog wel eens tegen als hij in de buurt van het Albert Plesmanplein zijn hondje uitlaat. In het Gouwe Verhaal laat Gert Jan Jansen zien wie hij is, een Gouwenaar, een echte onderwijsman en natuurlijk een politicus.

De Goudse boekcultuur (2)

Het Margarethaconvent

Jan Willem Klein

4

Tidings 2021

‘Waar waren we ook al weer gebleven...?’ Zo begint Geert Mak elke aflevering van zijn serie *In Europa*. Ik begin met: ‘Waar gaan we verder...?’

In de vorige aflevering hebben we het gehad over de vroege boekcultuur in Gouda rond de stadsheren, over de boekcultuur van het Collatiehuis en ik heb wat geschreven over de administratieve schrijfcultuur. Hieruit kwam naar voren dat in Gouda de Collatiebroeders de belangrijkste producenten van de geschreven cultuur geweest moeten zijn. Maar ze waren niet de enigen. Een opmerkelijke plaats in het Goudse boekenmilieu nam het Margarethaconvent in.

Het Margarethaconvent

Het Margarethaconvent vindt zijn oorsprong in een samenwoningsverband van jonge meisjes onder leiding van een vrome en voornamelijk vrouw, Machteld Cosijns. Zij leefden sinds 1386 een godvruchtig leven in een huis in de Hofstraat (de huidige Spieringstraat). In 1396 kregen zij van de stad, met toestemming van de graaf van Blois, bijzondere voorrechten. Vervolgens, in 1399, maakte bisschop Frederik van Blankenheim de gemeenschap tot een klooster in de derde orde van St. Franciscus. Het

De plaats waar het Margarethaklooster stond (nr. 17 rechtsonder)

klooster werd toegewijd aan St. Margaretha, onder bescherming van graaf Albrecht van Beieren. De insluiting (afsluiting van de buitenwereld) volgde in 1411-1412, met toestemming van graaf Willem VI. In 1423, ten slotte, verving men de regel van Franciscus door de strengere regel van St. Augustinus en sloot het klooster zich een jaar later aan bij het Kapittel der Reguliere Kanunniken, het latere Generaal Kapittel van Sion, of Hollands Kapittel. Deze overgang gebeurde onder leiding van Machteld Cosijns en rector Dirck van der Aer. Het was nu een klooster van Reguliere Kanunnikessen van St. Augustinus geworden. In 1439 overleed de stichteres en priorin Machteld Cosijns. Er volgde een tijd van conflicten. Dankzij krachtig optreden van enkele biechtvaders zijn de moeilijkheden opgelost en werd het kloosterleven hersteld. In 1449 gingen de kloosterlingen over naar het

Adriaen Vlacq was helaas geen wiskundige van formaat. Wat dan wel?

Jack Elich

Recent ben ik lid geworden van Die Goude. Bij mijn eerdere onderzoek naar een pamflet gericht tegen de bekende Goudse dominee Sceperus, bleek dat de vermelde drukker Hooft-breeker een pseudoniem was.¹ Omdat de drukker en uitgever Vlacq mogelijk achter deze naam school, ben ik gaan zoeken of hier aanknopingspunten voor waren. Dat leverde niets op, maar wel kwam ik onder andere de bijdrage getiteld 'Adriaen Vlacq, Gouds wiskundige van formaat' tegen.² Nu ben ik zelf (ook) een enigszins chauvinistische Gouenaar, maar de titel van de bijdrage, alsmede de formuleringen in de op een-na-laatste alinea ('Het belang van Adriaen Vlacq voor de wetenschap is nauwelijks te overschatten. Op sublieme wijze bewerkte hij Briggs logaritmen [...] tot zeer complete tafels.') zijn toch naar mijn smaak te veel van het goede.

In het verlengde hiervan vind ik ook de zin 'Deze Gouenaar [Vlacq] was in zijn tijd een internationaal gerenomeerd wiskundige' in *Duizend jaar Gouda* niet terecht.³ In dit artikel zal aan de hand van de historisch ontwikkelingen rond logaritmetafels aangetoond worden dat het belang van Vlacq anders was dan in eerdergenoemde

The image shows a page from an old logarithmic table, likely from the 17th century. The page is divided into several columns, each with a heading. The columns are: SINE, TANG, and other trigonometric functions. The headings are: SINE, TANG, and other trigonometric functions. The page is filled with numerical values, some in decimal form and some in logarithmic form. The page is numbered 17 in the top right corner.

Deel van een bladzijde uit *Arithmetique logarithmetique*. Adrian Vlacq. Gouda, Pierre Rammezin, 1628 (Zie voor tabellen op internet <http://www.babordnum.fr/viewer/show/259?page=0#page/no/mode/sup>)

bijdragen wordt verondersteld en in ieder geval niet wettelijk op wiskundig gebied. In dit verhaal hebben naast

1. Jack Elich, Ru Klein, Transcriptie en hertaling van *Pannekoek voor Sceperus op den Vastelavondt*. (1664) Auteur Anna Vlas-Braeck (pseudoniem), drukker Jacob Volkertsz Hooft-breeker. Te vinden via de website van Die Goude: werkgroepen > Gouda op Schrift > onderaan venster 'Gouda op schrift' > bronnen > Varia > Pannekoek.
2. Pieter W. van der Wel, 'Adriaen Vlacq, Gouds wiskundige van formaat', *Nieuwsbrief* nr.101. Historische Vereniging Die Goude (februari 2019).
3. P.H.A.M. Abels e.a. (red), *Duizend jaar Gouda. Een stadsgeschiedenis* (2002), 486.

Hoe Euphonia (1826-1870) het nuttige met het aangename verenigde

Jean-Philippe van der Zwaluw

Ooit floreerde in Gouda een muziekgezelschap waarvan de leden niet alleen voor hun plezier muziek maakten, maar ook om noodlijdenden ondersteuning te bieden en om jubilea, feesten en evenementen op te luisteren. Bekende orkestmeesters, solisten, zangers en zangeressen vonden decennia lang de weg naar Gouda, waar ze hun krachten bundelden met de 'werkende' leden van Euphonia. Musici die zich hadden verenigd met als doel 'een sieraad voor Gouda' te zijn en die lange tijd voor elk concert meer dan dertig lokale strijkers en blazers op de been konden brengen. In de 19e eeuw was Euphonia dan ook een begrip in het Goudse, een gezelschap dat volle zalen trok en garant stond voor een heerlijk muziekkavondje uit.

De naam Euphonia is ontleend aan de vogelwereld, waar zij de organisten aanduidt, een geslacht van kleurrijke zangvogels behorend tot de vinkachtigen. De combinatie van 'organist' (wat immers ook orgelspeler betekent) en 'zangvogel' is voor menige muziekvereniging in de 19e eeuw te aantrekkelijk om niet te benutten. Zeker als men bedenkt dat 'euphonisch' ook nog eens welluidend betekent. Zowel in steden als Amsterdam, Rotterdam en Den Haag als in gemeenten als Vlissingen, Leeuwarden,

Het Herthuys in 1910 (SAMH)

Goes, Kaatsheuvel en Oud-Beijerland worden muziek-, zang-, orkest-, harmonie- en fanfareverenigingen dan wel 'liedertafels' of (gemengde) koren opgericht die zich met deze naam tooien. Van 1918 tot 1971 zal er tevens een blad worden uitgebracht met deze in muziekkringen

Jan van Dijk

Gouwe Verhalen is een serie interviews met mensen die het verleden van Gouda zelf hebben beleefd.

Gert Jan Jansen

‘Leuk dat je er weer bent. Het gesprekje voor de Nieuwsbrief¹ was niet genoeg? Het moet over Gouda én over mij gaan? Zeg maar welke kant je op wilt: de jeugd, de politiek, het leraarschap, de gezondheidszorg, de kunst, de gemeente. Toen ik gisteren nadacht over wat ik heb gedaan of meegemaakt, werd ik er zelf moe van. Zal ik eerst dat van die naam nog eens uitleggen? Ik stel mezelf altijd voor als ‘Jan van Dijk’, maar ik heb altijd ondertekend met ‘Joh. D. van Dijk’. Daarvoor heb ik gekozen toen ik in de politiek ging en me moest profileren. In Gouda liep al een andere Jan van Dijk rond en die was veel bekender dan ik: de dirigent van het Gouds Jeugdorkest.’

Van Wolfheze naar Gouda

‘In mei 1938 werd ik in het Gelderse Wolfheze geboren: Johann David van Dijk. Ik ben dus geen geboren Gouwenaar, al was ik via mijn moeder bij voorbaat met de stad verbonden. Van vaders kant zijn wij kwekers en hoveniers op de Veluwezoom geweest. Grootvader had een groot bedrijf in het Zweiersdal in Oosterbeek. Mijn vader, Piet van Dijk, is in Wolfheze voor zichzelf begonnen. Mijn moeder, Johanna Baas, was een Goudse. Grootvader van die kant had een aannemersbedrijf aan de Voorwillensweg. Hoe kwamen die twee met elkaar in contact? Lenie van Dijk, een zus van mijn vader, was getrouwd met Lieve Binnendijk, sigarenwinkelier op

1. *Nieuwsbrief* 112 (oktober 2020): Carla Rodenberg en haar Gouwenaars (V)

Joh. D. (Jan) van Dijk(1938)

Johan. D. (Jan) van Dijk (foto auteur)

Kleiweg 87. Logisch dat haar broer Piet daar wel eens kwam. Dat mijn moeder er binnenging moet een andere verklaring hebben; waarschijnlijk via zangvereniging Toonkunst, waarvan zowel Lieve Binnendijk als mijn moeder lid waren. Mijn ouders hebben elkaar leren kennen in 1934, zijn getrouwd in 1936 en in 1938 kwam ik.

Op de foto zie je ons gedrieën in de tuin, samen met Bobby, mijn trouwe begeleider en bewaker in die eerste jaren. Mijn moeder had haar bewust in de kamer gehouden tijdens de bevalling. Sindsdien heb ik altijd een hond gehad. Het was een vrijzinnig gezin: wel gelovig, maar niet kerks. In 1943 kwam broer Wim; helaas al overleden. De tuin en de opstallen werden gebruikt om wapens en mensen te verstoppen. Pas later heb ik de

Auteurs

Jan Willem Klein is neerlandicus, oud-beheerder van de bibliotheek en cartografische collecties van het Streek Archief Midden-Holland en bestuurslid van het Erasmus Genootschap Gouda.

Jack Elich was als natuurkundige werkzaam bij de TU-Delft. Hij is al vele jaren werkzaam voor Gouda-op-schrift (sinds 2020 een werkgroep van Die Goude) en heeft diverse oude teksten helpen transcriberen en hertalen.

Jean-Philippe van der Zwaluw is econoom, onderzoeker en schrijver. Hij is de biograaf van Anna Barbara van Meerten-Schilperoort (*De kroon van Gouda*) en van De Lange van Wijngaerden (*De Lange van Wijngaerden. Een patriot die geschiedenis schreef*).

Gert Jan Jansen is vicevoorzitter van Die Goude en hoofdredacteur van de Nieuwsbrief. Tevens is hij medewerker voor de rubriek 'Gouwe Verhalen'.

Agenda

LEZINGEN 2021

De lezingencommissie heeft besloten alle geplande lezingen tot de zomer van 2021 te laten vervallen. Hopelijk is het mogelijk de lezing van september in samenwerking met Open Monumentendag wel te kunnen houden. Het thema van Open Monumentendag 'Mijn monument, jouw monument'.

De lezingencommissie heeft een aantal lezingen online gezet op de website van Die Goude.

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

De Goudse boekcultuur (2)
Het Margarethaconvent
Jan Willem Klein	3
Adriaen Vlacq was helaas geen wiskundige van formaat.
Wat dan wel?
Jack Elich	17
Een 'welluidende' muziekvereniging.
Hoe Euphonia (1826-1870) het nuttige met het
aangename verenigde.
Jean-Philippe van der Zwaluw	27
Gouwe Verhaal: Joh. D. (Jan) van Dijk (1938)
Gert Jan Jansen	37